

Nr 116.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ersättning åt anställda i statens verk och inrättningar för värdefulla förslag i rationaliseringsfrågor.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* (I: 55) och den andra inom andra kammaren av herr *Fagerholm* (II: 79), har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande ersättning åt anställda i statens verk och inrättningar för värdefulla förslag i rationaliseringsfrågor.

Till stöd för förslaget anföra motionärerna följande.

Den stora omfattning statens förvaltning under senare år fått har medfört att förvaltningsarbetet alltmer komplicerats. Detta har i sin tur ställt ständigt ökade krav på personalen. Då det ligger i sakens natur, att de centrala myndigheterna icke äro i stånd att överblicka förvaltningsarbetets effektivitet över hela det vidsträckta område, som den numera omsluter, måste det anses vara av största betydelse att alla sådana åtgärder uppmärksammas som kunna leda till rationalisering och förenkling inom statsförvaltningen. Enligt vår mening beror förvaltningens effektivitet ytterst på intresset, kunnigheten och initiativkraften hos dem som i sin dagliga gärning syssla med statens mångskiftande arbetsuppgifter. Det måste därför vara av stor vikt att stimulera de enskilda tjänstemännen och arbetarna till ökade insatser och till initiativ vid sidan av den ordinarie arbetsrutinen. En sådan stimulans bör kunna uppnås genom att staten visar sin uppskattning av framkomna värdefulla förslag på så sätt att förslagsställarna belönas med en lämpligt avvägd kontant ersättning.

Vi kunna icke här uttala oss om hur ett system i här antydd riktning närmare bör utformas liksom icke heller om hur stort anslag som årligen bör beviljas för det angivna ändamålet. Dessa frågor böra enligt vår mening göras till föremål för särskild utredning.

Över förevarande motioner ha, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden avgivits av järnvägsstyrelsen, statens organisationsnämnd och statens lönenämnd.

Järnvägsstyrelsen anför följande.

Järnvägsstyrelsen har sedan länge haft medel till förfogande för utbetalning av gratifikationer till tjänstemännen som ersättning och uppmuntran för värdefulla förslag till förbättringar i statens järnvägars drift m. m. I och med inrättandet av företagsnämnder vid statens järnvägar har denna förslagsverksamhet givits mera fasta former. Enligt överenskommelsen om

företagsnämnder tillkommer det sålunda nämnderna att »bedöma sådant förslag till förändrade driftsmetoder eller andra anordningar eller åtgärder till gagn för verket, som av anställd hänskjutes till nämnden. Nämnd, så ock ledamot av nämnd, må jämväl framföra sådant förslag. — Därvid bör nämnden uttala sig om, huruvida förslaget är sådant att, därest verket tillgodogör sig detsamma, ersättning bör utgå till förslagsställaren. Sådant uttalande tillställs den centrala nämnden.» I anslutning till dessa bestämmelser har järnvägsstyrelsen efter samråd med den centrala nämnden utfärdat närmare anvisningar om hur inlämnade förslag skola behandlas. Som följd av denna nyordning för förslagsverksamheten har densamma fått en relativt stor omfattning. Sålunda ha i centrala företagsnämnden intill utgången av år 1949 behandlats ej mindre än 78 förslag av mera allmän betydelse, varav 23 befunnits värda belöning. Belöningens storlek har varierat mellan 50 och 400 kronor. Därjämte ha åtskilliga förslag av mera lokal natur behandlats inom distrikts-, verkstads-, förråds- och sektionsnämnderna. Härvid ha 9 förslag hittills belönats.

Enligt järnvägsstyrelsens mening har genom ovan beskrivna ordning förslagsverksamheten vid statens järnvägar fått en lösning, som väl tillfredsställer såväl verket som personalen. De åtgärder, som motionärerna syfta till, ha, såvitt järnvägsstyrelsen kunnat bedöma, sålunda redan genomförts vid statens järnvägar.

Statens organisationsnämnd har anfört följande.

Vid sina organisationsundersökningar inforrdar nämnden i regel från befattningshavarna hos den myndighet eller avdelning därav, som blir föremål för undersökning, arbetsredogörelse enligt särskilda blanketter. Enligt anvisningarna för uppgörandet av dessa redogörelser beredas befattningshavarna alltid tillfälle att å särskild blankett avgiva förslag till förbättringar. De förslag, som härvid framkommit, ha i regel åsyftat bättre hjälpmedel i arbetet, förbättringar i lokal- och möbelhänseende o. dyl., sålunda vanligen åtgärder som kunna medföra gynnsammare arbetsbetingelser och större trivsel på arbetsplatsen. Åtgärder av dessa slag äro givetvis av vikt för arbetets effektivisering och äro följaktligen av ekonomisk betydelse, i allt fall på längre sikt, men att direkt konstatera det ekonomiska utbytet vid förslagens genomförande är ej alltid möjligt.

Hos vissa statliga myndigheter finnes — liksom på sina håll inom det enskilda näringslivet — organiserad förslagsverksamhet, vid vilken premier i penningar eller andra belöningar utgå för goda förslag, som framläggas av personalen. Så är förhållandet exempelvis vid statens järnvägar, post-, telegraf- och vattenfallsverken samt försvarets fabriksverk.

Organisationsnämnden delar motionärernas mening att det är av stor betydelse att de enskilda tjänstemännen och arbetarna i statstjänsten stimuleras till insatser för en effektivisering av arbetet i statsförvaltningen. Detta kan ske genom propaganda, genom belöningar i kontanter, genom publicitet rörande förslagen och förslagsställarna i verkens publikationer eller genom att myndigheterna på annat sätt visa sin uppskattning av vederbörandes insats.

Om förslagsverksamhet mera allmänt organiseras inom statsförvaltningen, skulle det otvivelaktigt vara av värde om goda förslag av allmänt intresse kunde tillgodogöras även på andra håll än inom det verksamhetsområde, där förslaget framkommit. Sådana förslag borde delgivas organisa-

tionsnämnden för att dels komma till användning i nämndens verksamhet, dels ock genom nämndens försorg vidarebefordras till statsförvaltningen i övrigt. Organisationsnämnden har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1950/51 begärt, att vid nämnden skulle inrättas en särskild befattning, vars innehavare skulle bl. a. bedriva undervisnings- och informationsverksamhet i organisationsfrågor för personal inom statsförvaltningen. Genom inrättandet av en dylik tjänst skulle nämnden få möjlighet att i större utsträckning än hittills bedriva upplysningsverksamhet i rationaliseringsfrågor. Därvid skulle även sådana rationaliseringsförslag, som i det föregående berörts, kunna bekantgöras och utnyttjas över ett större fält.

Organisationsnämnden har intet att erinra mot att sådan utredning, som i berörda motioner avses, företages. Det kan bl. a. vara värdefullt att skapa enhetliga principer för förslagsverksamheten.

Statens lönenämnd slutligen anför följande.

Lönenämnden får framhålla, att inom skilda håll inom statsförvaltningen — främst inom kommunikationsverken, men även vid allmänna civilförvaltningen och inom försvaret — redan vidtagits vissa åtgärder i det i motionerna angivna syftet, nämligen att stimulera de enskilda tjänstemännen och arbetarna till ökade insatser och till initiativ vid sidan av den ordinarie arbetsrutinen. Såsom exempel härpå må framhållas den vid statens järnvägar förekommande förslagsverksamheten. Enligt av järnvägsstyrelsen efter överenskommelse med vederbörande personalsammanslutningar utfärdade bestämmelser angående företagsnämnder vid statens järnvägar — vilka nämnder bl. a. ha till uppgift att upprätthålla fortlöpande samverkan mellan verket och personalen för åstadkommande av bästa möjliga driftsresultat och betjäning av allmänheten — äger sålunda företagsnämnd bedöma sådant förslag till förändrade driftsmetoder eller andra ändringar eller åtgärder till gagn för verket, som av anställd hänskjutes till nämnden. Därvid bör nämnden uttala sig om, huruvida förslaget är sådant att, därest verket tillgodogör sig detsamma, ersättning bör utgå till förslagsställaren. För ytterligare kännedom om denna förslagsverksamhet torde få hänvisas till av järnvägsstyrelsen efter samråd med den centrala företagsnämnden vid statens järnvägar fastställda bestämmelser angående förslagsverksamheten vid statens järnvägar (statens järnvägars författningssamling 1949: 139), vari meddelas närmare föreskrifter rörande förslags inlämnande och behandling samt belöningar (premier, gratifikationer) för lämnade förslag.

Lönenämnden får vidare erinra, att chefen för finansdepartementet enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 december 1949 tillkallat en utredningsman med uppdrag att inom departementet biträda med handläggning av frågor rörande företagsdemokrati inom statsförvaltningen. Lönenämnden förutsätter, att denna utredning kommer att beakta de åtgärder, som i förevarande hänseende företagits vid kommunikationsverken. Erinras må även, att det åligger 1949 års rationaliseringsutredning att närmare överväga samtliga förhållanden, som kan ha betydelse för frågan om effektivisering av rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen, samt att framlägga förslag i ämnet.

På grund av vad sålunda anförts synes i vart fall icke innan erfarenheter vunnits rörande företagsnämndernas verksamhet något behov föreligga av särskild utredning, på sätt motionärerna hemställt.

Utskottet. Såsom av järnvägsstyrelsens yttrande framgår har en anordning med utbetalning av gratifikationer till tjänstemän såsom ersättning och uppmuntran för värdefulla förslag till förbättringar i driften sedan länge tillämpats vid statens järnvägar. Även på vissa andra håll, främst inom kommunikationsverken men även vid allmänna civilförvaltningen och försvaret, ha enligt vad statens lönenämnd anfört åtgärder vidtagits för att stimulera de enskilda tjänstemännen och arbetarna till ökade insatser och till initiativ vid sidan av den ordinarie arbetsrutinen. Enligt utskottets mening äro åtgärder av nu angiven innebörd av stor betydelse, och utskottet anser önskvärt att redan vidtagna anordningar på ifrågavarande område utbyggas och erhålla mera allmän tillämpning.

Om utskottet sålunda i sak delar motionärernas mening, att staten bör visa sin uppskattning av framkomna värdefulla rationaliseringsförslag genom en lämpligt avvägd kontant ersättning, synes det utskottet emellertid knappast av behovet påkallat att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i ämnet. Såsom lönenämnden erinrat har inom finansdepartementet tillkallats en utredningsman för handläggning av frågor om företagsdemokrati inom statsförvaltningen. Enligt vad utskottet inhämtat kommer härvid även att uppmärksammas frågan om ersättning för sådana förslag till förändrade arbetsmetoder eller andra anordningar till gagn för myndighet, som komma under bedömande av företagsnämnd. Ifrågavarande spörsmål torde i övrigt kunna väntas upptagas till diskussion i samband med behandlingen av ett nyligen avgivet betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 55 och II: 79 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 april 1950.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 114.

Reservation

av herr *Lundqvist*.